

УДК 351.863:332.1:512.83

ЗАСТОСУВАННЯ МАТРИЧНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Головня Ю.І., к.е.н.

Київський національний торговельно-економічний університет

Розглянуто матричні методи оцінки, які дозволяють генерувати та обґрунтовувати ідеї при проведенні політики розвитку регіону. Охарактеризовано методику проведення SWOT-аналізу регіону. З використанням цієї методики нами було проведено SWOT-аналіз Київської області з виділенням сильних та слабких сторін, можливостей та загроз. Використання такого потужного комплексу маркетингового інструментарію дає змогу робити прогнози не тільки в короткостроковій перспективі, а й будувати стратегію на довгостроковий період розвитку. Подальші дослідження будуть направлені на оцінку використання методів матричного аналізу при розробці державних програм соціально-економічного розвитку регіонів.

Ключові слова: регіон, оцінка економічної безпеки регіону, методи матричного аналізу, SWOT-аналіз, можливості, загрози, регіональна політика

We consider the matrix evaluation methods that allow generating and justifying ideas of during policy development. Methods of conducting SWOT-analysis of the region have been described. Using this technique, we have conducted SWOT- analysis of the Kyiv region with highlighting strengths, weaknesses, opportunities and threats. The use of such a powerful set of marketing tools allows making predictions not only in the short term, but also building a strategy for long-term development. Further research will be aimed at assessing the methods of matrix analysis in the development of national socio -economic development.

Keywords: region, estimation of the economic security of the region, the methods of matrix analysis, SWOT analysis, opportunities, threats, regional policy

Актуальність проблеми. В умовах перетворень у зовнішньому середовищі (інституціональних, економічних, політичних, соціальних та екологічних), що спостерігаються протягом останніх років в Україні, особливого значення набуває захист економіки від зниження обсягів виробництва та національного багатства, зростання боргової залежності держави; посилення диференціації соціально-економічного розвитку регіонів та зростання соціальної напруженості в суспільстві. Тому орієнтиром прогресивного поступу України та її регіонів повинна стати нова безпечна економічна реальність.

Аналіз останніх наукових досліджень показав, що для оцінки економічної безпеки регіону існує можливість залучення маркетингового інструментарію для вирішення проблеми її забезпечення. Наукові праці таких вчених як О. Патрухіна, О. Бурдяка, В. Ткачука, В. Бутова, В. Ігнатова, О. Антипіна доводять можливість використовувати регіональний маркетинг або маркетинг територій для підвищення рівня економічної безпеки регіону.

Визначення будь-якого феномену зводиться до вказівки на те незмінне, що зберігається в ньому протягом усього часу існування незалежно від усіх його метаморфоз. Враховуючи те, що будь-який процес у складній системі протікає під впливом величезного числа зовнішніх і внутрішніх факторів, які мають імовірнісний характер, то траєкторія розвитку системи виступає як результат взаємодії безлічі процесів (соціальних, економічних, виробничих, природних тощо). Тому на сьогоднішній день існують не вирішені питання щодо вибору методів оцінки економічної безпеки регіону.

Мета роботи: оцінка зовнішніх факторів для вибору стратегії розвитку системи в плані забезпечення економічної безпеки регіону, що у свою чергу потребує виваженого вибору методів оцінки.

Викладення основного матеріалу дослідження. Згідно Наказу Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України», економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави. При цьому, складовими економічної безпеки є: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека.

Сучасна ситуація вимагає від економічної науки оперативної розробки конкретних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки кожної території. Це вимагає пошуку дієвих підходів до її оцінки. Організація дослідження зазначених та інших проблем, пов'язаних із процесами, що відбуваються в регіонах, формують наукову основу для розробки концепцій перспективного соціально-економічного розвитку в умовах оптимального використання наявних економічних ресурсів, що в кінцевому випадку забезпечить повноцінне, стабільне й життєздатне

на глобальному рівні зростання національної економіки в цілому.

Для оцінки економічної безпеки можна використовувати різні види аналізу такі як SWOT, PEST та SNW-аналіз. Саме ці інструменти маркетингу дають можливість створити фундамент для вдалого поєднання маркетингових інструментів з іншими методиками оцінки економічної безпеки регіону. Крім того, багато економістів в своїй практиці використовують лише один з видів маркетингового аналізу. Однак, за умови правильного поєднання елементів SWOT, PEST та SNW в єдиний комплекс оцінки, ми отримаємо потужний, різносторонній, дієвий механізм для забезпечення економічної безпеки регіону. [1]

Аналіз зовнішнього середовища, або PEST - аналіз - це діагностика стратегічних умов, створюваних зовнішнім середовищем. PEST - акронім для політичних (Political), економічних (Economic), соціальних (Social) і технологічних (Technological) чинників. Цей аналіз може включати в себе класифікацію факторів зовнішнього середовища регіону, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між ними, прогноз тенденцій можливих змін у профільних галузях регіону тощо.

Аналіз існуючої позиції і можливостей регіону - це аналіз і класифікація внутрішніх спеціалізованих факторів розвитку регіону, аналіз сильних і слабких його сторін, SNW - аналіз. SNW - аналіз – це вдосконалений аналіз слабких і сильних сторін. SNW – Strength (сильна сторона), Neutral (нейтральна сторона), і Weakness (слабка сторона). Аналіз може включати в себе оцінку галузевої структури регіону, виявлення найбільш і найменш перспективних секторів економіки тощо.

Більшість дослідників в сфері регіональної економіки вважають, що одним з найбільш універсальних інструментів аналізу, який можна ефективно використовувати для оцінки економічної безпеки, є саме SWOT-аналіз регіону.

SWOT-аналіз - заснований на оцінці сил (Strengths), слабкостей (Weaknesses), можливостей (Opportunities) і загроз (Threats) регіону. Це один з найбільш популярних і розповсюджених методів аналізу. Він полягає у виявленні основних конкурентних позицій регіону, встановленні їх взаємозв'язків, систематизації сильних і слабких конкурентних позицій області.

SWOT-аналіз є важливим аналітичним інструментом для вибору

оптимальної стратегії і прийняття ефективних управлінських рішень, які забезпечили б сильну та надійну позицію регіону, а також його конкурентні переваги та, як результат, достатній рівень економічної безпеки. SWOT-аналіз є основою для формування стратегії розвитку регіону з урахуванням впливу зовнішнього і внутрішнього середовища. Він дозволяє визначити негативні й позитивні фактори, що впливають на діяльність регіону як ззовні, так і з середини, допомагає правильно оцінити можливості, які відкриваються перед регіоном у майбутньому [2].

К. Бокун, Я. Прошкіна визначають SWOT-аналіз регіону як метод експертної оцінки сильних, слабких сторін, сприятливих можливостей функціонування регіону, а також зовнішніх загроз з метою розробки стратегії розвитку регіону. Як і будь-який різновид експертних методів SWOT-аналіз може проводитися з різним ступенем адекватності. Це обумовлено тим, що одні й ті ж компоненти (такі як економіко-географічне положення, науковий потенціал і т.д.) можуть оцінюватися дуже по-різному. [3]

Проведення SWOT-аналіз регіону передбачає побудову матриці, у відповідні ланки якої заносяться сильні, слабкі сторони регіону, його можливості та загрози. Сильні сторони передбачають ті особливості, які надають додаткові можливості (тобто сприятливі обставини, можуть бути використані для розвитку регіону), а слабкі сторони (елементи, настання яких може чинити негативний вплив на розвиток економіки регіону та його економічну безпеку) представляють відсутність чого необхідного для функціонування регіону або ті елементи, що чинять на регіон негативний вплив.

Ковальська Л., Мухомет Я. зазначають, що найбільші загрози для розвитку регіону виникають тоді, коли негативний вплив зовнішнього середовища накладається на слабкі сторони регіону, а найбільші можливості регіон отримує, коли позитивні процеси і явища у внутрішньому середовищі дають змогу регіону проявити свої сильні сторони.

Методика проведення SWOT-аналізу регіону включає наступні кроки:

1. Визначення групи експертів, до якої має бути включені провідні фахівці, науковці, громадські діячі тощо. Група експертів має налічувати не менш, ніж 10 осіб.

2. Здійснення комплексного аналізу розвитку регіону за 5-7 років за складовими його конкурентоспроможності.

3. Визначення можливостей і загроз на основі дослідження зовнішнього середовища.

4. Формування матриці SWOT-аналізу для кожної із складових конкурентоспроможності регіону з урахуванням сильних, слабких сторін, можливостей і загроз.

Результатом SWOT-аналізу є врахування сильних, слабких сторін, можливостей і загроз, що притаманні даному регіону. На основі проведеного аналізу, робиться висновок, в якому напрямі повинен розвиватися регіон і якими ресурсами він для цього володіє. [4, 5]

Слід зазначити, що SWOT-аналіз має певні недоліки, які доцільно враховувати в процесі оцінки, а саме: необхідність збору і обробки великого масиву інформації; ризик неврахування привабливих можливостей; необхідності оцінки деяких напрямків за якісними критеріями; певний рівень суб'єктивізму в оцінках експертів; невеликий строк користування результатами аналізу через мінливість зовнішнього середовища. Однак, можливості, які надає застосування SWOT-аналізу набагато переважає зазначені недоліки і робить його застосування необхідним. [6,7]

З використанням цієї методики нами було проведено SWOT-аналіз Київської області з виділенням сильних та слабких сторін, можливостей та загроз.

Як показали дослідження, сильними сторонами даного регіону є: досить чітко визначені та достатньою мірою охороняються законом права власності; достатня прозорість політики держорганів низькі втрати бізнесу від загрози тероризму; досить низькі втрати бізнесу від злочинності та насильства; нижчий за середній рівень організаційної злочинності; висока якість інфраструктури в цілому; висока якість залізничної інфраструктури, інфраструктури повітряних перевезень; висока якість електропостачання; досить висока норма внутрішніх заощаджень; високий рівень охоплення початковою, середньою та вищою освітою; досить висока якість системи освіти; достатній рівень доступу до Інтернету в учбових закладах; доступність дослідницьких та освітніх послуг; достатній рівень інтенсивності конкуренції на внутрішньому ринку; відносно низькі торговельні бар'єри; значна орієнтованість на

клієнта; висока ефективність у відносинах працівник-працедавець; гнучкість при встановленні заробітної плати; наймання та звільнення достатньою мірою регулюються законодавством, але й лишаяють достатню гнучкість для роботодавців; дотримання принципу зв'язку оплати праці та її продуктивності; достатній рівень професійності управління; достатній рівень фінансових послуг; доступність фінансових послуг; достатня надійність банків; високий індекс надійності юридичних прав; достатній рівень впровадження технологій на рівні компаній; достатня кількість місцевих постачальників; досить висока якість місцевих постачальників; достатня розвиненість бізнес-кластерів; наявність власних каналів виходу на закордонні ринки з застосуванням іноземних посередників; використання маркетингу в компаніях регіону; висока якість науково-дослідних закладів; наявність наукових та інженерних кадрів; вищий за середній рівень патентів на винаходи.

Слабкими сторонами регіону є: недостатньо ефективні та надійні механізми захисту охорони інтелектуальної вартості; вищий за середній рівень нецільового використання бюджетних коштів, хабарів та неформальних платежів; низька довіра громадськості до політиків; високий ступінь залежності судової системи від впливу влади, бізнесу та приватних осіб; високий ступінь необ'єктивності та упередженості чиновників; відносно низька ефективність структури бюджетних витрат в регіоні; досить обтяжливе адміністративне регулювання бізнесу з боку влади; відносно неефективні правові та регуляторні норми регулювання суперечок та оскарження регуляторних актів; нижчий за середній рівень державних послуг на підтримку бізнесу; відносно низька надійність роботи правоохоронних органів; несформована корпоративна етика; нижчий за середній рівень захисту акціонерів, відносно низька якість доріг; відносно низька якість портової інфраструктури; низька популярність та доступність авіаційного транспорту; низький сервіс в сфері зв'язку; від'ємне сальдо державного бюджету; високий рівень державного боргу; інфляційні процеси; низький кредитний рейтинг країни; значний рівень захворюваності на туберкульоз; поширеність ВІЛ/СНІД; значна дитяча смертність; відносно низька середня очікувана тривалість життя; відносно низька якість початкової освіти, невисока якість викладання математики та природничих наук; невисока якість шкіл менеджменту;

низький рівень підвищення кваліфікації персоналу, монополізація ринку; низька ефективність антимонопольної політики; значний негативний вплив оподаткування; значні митні тарифи; значний тягар митних процедур; висока вибагливість покупців; значний відтік кадрів в інші регіони та за кордон; гендерна нерівність при працевлаштуванні; значний вплив оподаткування; недостатні можливості щодо залучення інвестицій за рахунок випуску акцій на фондовому ринку; складна процедура отримання позичок; низька доступність венчурного капіталу; недостатньо прозоре та ефективне регулювання фондового ринку; невисока доступність новітніх технологій; недостатній рівень прямих іноземних інвестицій і передачі технологій; низький сервіс в сфері зв'язку; конкурентні переваги полягають здебільшого у низькій вартості, а не в унікальних продуктах чи виробничих процесах; компанії експортери охоплюють окремі ланки ланцюжку доданої вартості; виробничі процеси здебільшого не відповідають сучасному рівню; порівняно низька готовність до делегування повноважень, недостатня співпраця університетів і бізнесу в НДДКР; недостатньо державних закупівель високотехнологічної продукції; недостатній рівень захищеності об'єктів інтелектуальної власності.

Щодо можливостей Київської області то такими є: підвищення привабливості регіону для іноземних інвесторів, що знайде вияв у прирості прямих іноземних інвестицій пришвидшеними темпами і стимулюватиме розвиток фінансового ринку; активізація орієнтованої на експорт зовнішньоторговельної діяльності, що призведе до зростання коефіцієнту покриття експортом імпорту; стимулювання розвитку інфраструктури завдяки зростанню обсягів промислового виробництва на інноваційній основі; стабілізація рівня оплати за електроенергію та природний газ; згладжування соціальних конфліктів завдяки пришвидшеному зростанню номінальної та реальної заробітної плати; покращення іміджу підприємницьких структур через зниження заборгованості з виплати заробітної плати (в т.ч. на економічно активних підприємствах); підвищення довіри до влади через забезпечення скорочення індексу споживчих цін; скороченні рівня заборгованості з оплати житлово-комунальних послуг; стабілізація рівня виконання доходів місцевих бюджетів та їх підвищення; скорочення збитків збиткових підприємств.

Загрозами економічній безпеці області є: домінування тенденцій до

скорочення населення; посилення недовіри до державних та приватних інститутів через підвищення рівня безробіття, недостатнє утворення робочих місць; посилення соціальної напруги через підвищення частки працюючих, що отримують заробітну плату нижче прожиткового мінімуму; посилення криміногенної ситуації (підвищення рівня злочинності); зниження ефективності роздрібною торгівлі через надмірне обтяження адміністративне регулювання погіршення якості інфраструктури в сільській місцевості через недостатні темпи зростання продукції сільського господарства; скорочення темпів зростання інвестицій в основний капітал та у житлове будівництво; збільшення податкового боргу до державного бюджету; скорочення прибутків прибуткових підприємств; скорочення рівня рентабельності операційної діяльності; підвищення питомої ваги збиткових підприємств.

Висновки. Застосування SWOT-аналізу для оцінки загроз економічної безпеки регіону, дало змогу виявити недоліки та переваги його використання для оцінки економічної безпеки. На нашу думку необхідним є використання SWOT, PEST та SNW аналізу як єдиного комплексу оцінки економічної безпеки регіону, що дозволить всебічно охопити всі проблеми та перешкоди, що стоять на шляху до підвищення конкурентоспроможності регіону. Використання такого потужного комплексу маркетингового інструментарію дає змогу робити прогнози не тільки в короткостроковій перспективі, а й будувати стратегію на довгостроковий період розвитку. Методи матричного аналізу можуть бути використані при рішенні проблем і прийнятті стратегічних рішень про соціально-економічний розвиток регіонів у країні, про конкурентоспроможність бізнесу та підвищення життєвого стандарту населення. Однією з таких форм повинні стати удосконалені маркетингові методи в органічному їх поєднанні, дослідження ефективності яких формують подальші наукові інтереси автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Денисов В.Т. Матричный инструментарий принятия управленческих решений стратегического характера [Електронний ресурс] / Е.С.Авдеева, В.Т. Денисов .- Режим доступу: http://vestnik.osu.ru/2010_8/22.pdf
2. Методичні матеріали щодо формування та впровадження Програм підвищення конкурентоспроможності територій [Електронний ресурс].- Режим доступу:<http://>

www.minregionbud.gov.ua/doccatalog/document?id=41433

3. Панкрухин А.П. Исследования территорий: подход маркетолога [Электронный ресурс] / А.П. Панкрухин. - Режим доступа: http://gradoforum.novo-sibirsk.ru/files/pankruhin_1.pdf
4. Пономаренко В.С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование / В.С. Пономаренко, Т.С. Клебанова, Н.Л. Чернова. – Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2004. – 144 с.
5. Васильців Т. Г. Інституціональні засади забезпечення економічної безпеки підприємництва регіону / Т. Г. Васильців // Економічні науки: зб. наук. праць. – Луцьк : Луцький національний технічний університет, 2008. – Вип. 5 (17). – Ч. 1. – С. 119-129. – Серія „Регіональна економіка”
6. Гук Н. А. Теоретичні підходи до управління економічною безпекою регіонів / Н. А. Гук [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltsu/19_4/278_Guk_19_4.pdf
7. Панасюк Б.Я. Прогнозування та регулювання розвитку економіки / Б.Я. Панасюк. – К. : Поліграф книга, 1998. – 304 с.
8. Байцим В. Ф. Механізм формування стратегічних цілей програм (проектів) розвитку регіонів та територій / В. Ф. Байцим // Актуальні проблеми економіки. –2008. – № 10. – С. 227–237